

Johdanto

Seksuaalisuuden aatteet, normit ja kokemukset työväentutkimuksessa

Vuosina 1984–85 tuhannet brittiläiset kaivostyöläiset lakkoilivat pääministeri Margaret Thatcherin johtamaa konservatiivihallitusta vastaan, jonka aikomus oli sulkea valtion omistamat hiilikaivokset. Thatcherin pyrkimys oli ajaa brittiläinen ammattiyhdistysliike polvilleen. Lakkoilevat työläiset Walesissa saivat yllättävän ja huomiota herättäneen kädenojennuksen Lesbians and Gay Support the Miners -järjestöltä (LGSM). Tämän solidaarisuudenosoituksen taustalla vaikutti Lontoon LGBT-yhteisö. Lontoon Pride-marssin aikana vuonna 1984 LGBT-yhteisö alkoi kerätä varoja lakkoileville kaivostyöläisille. Varojen kerääminen tarjosi merkittävän tuen, sillä lakkoilijat olivat ajautuneet suureen taloudelliseen ahdinkoon. Vastavuoroisesti järjestäytyneet kaivostyöläiset osallistuivat LGBT-yhteisön Pride-marssiin vuonna 1985 ja brittiläinen ammattiyhdistysliike lähti tukemaan LGBT-yhteisön vaatimuksia seksuaalisista oikeuksista. LGSM on esimerkki työväen ja seksuaalisten vähemmistöjen yhteisestä historiankirjoituksesta. Kaivoslakon aikana LGSM-ryhmä tallensi tapahtuman kulkua jälkimaailmalle ja siitä on syntynyt näiden yhteiskunnallisten liikkeiden merkittävä yhteinen historiallinen tapahtuma.¹

Kamppailu seksuaalisesta tasa-arvosta ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksista on ollut keskeisellä sijalla myös suomalaisen työväenliikkeen historiassa. Presidentti Tarja Halonen on kertonut Katri Merikallion kirjassa ”Tarja Halonen: Erään aktivistin tarina” kokeneensa yhtäläisyyksiä seksuaalivähemmistöjen ja

punaisten vaimentamisessa, mikä motivoi Halosta ryhtymään Seta:n monivuotiseksi puheenjohtajaksi.² Ruotsalaishistorioitsija Andrés Brink Pinto pitää työväen- ja queerhistorian yhdistämistä mielekkäänä. Molemmille on yhteistä lähestyä tutkimuskohdettaan “alhaalta” kokemusten sekä ympäröivän yhteiskunnan normien ja valvonnan kautta.³

Tämänvuotinen Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran *Väki voimakas* -sarjan vuosikirja käsittelee seksin ja seksuaalisuuden teemaa työväen näkökulmasta. Jo varhain suomalaisessa työväenhistoriassa ja -tutkimuksessa on käsitelty luokan ja sukupuolen välistä yhteyttä. Vuosikirja jatkaa tätä tutkimuksellista perinnettä, ja siinä lähestytään seksin ja seksuaalisuuden merkitystä suomalaisen työn, työväen ja työväenliikkeen historiassa ja nykyisyydessä. Seksin ja seksuaalisuuden tutkiminen sosiaalisena ilmiönä ja konstruktiona avaa myös uusia näkökulmia työväen historiassa ja tutkimuksessa. Työväki ja seksuaaliset vähemmistöt ovat historiassa usein olleet vallankäytön kohteena. Edelleen monissa maissa työväen ja seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia rajoitetaan ja heidän oikeuksiaan kyseenalaistetaan. Suomi ja Pohjoismaat eivät ole tässä poikkeus vaan myös täällä etenkin nationalistiset ja arvokonservatiiviset voimat tahtovat rajoittaa työväen ja eri vähemmistöjen oikeuksia palauttaakseen kuvitteellisia “perinteisiä” kansallisia arvoja yhteiskuntaan.

Luokaton seksi?

Modernin luokkayhteiskunnan kehityksen myötä syntyivät myös modernit sukupuoli- ja seksuaalisuuden käsitykset. Tämänvuotinen vuosikirja lähestyy aihetta kysymällä, miten eri aikakausien käsitykset luokan ja seksuaalisuuden välisestä suhteesta sekä käsitykset työväen seksistä ja moraalista vaikuttivat suomalaisen työväen elettyyn menneisyyteen.

Työväenluokan seksuaalisuudesta on kirjoitettu paljon. 1800- ja 1900-lukujen taitteessa porvari-lehdissä työväestöä syytettiin toistuvasti siveettömyydestä ja moraalittomuudesta. Äärimillään

väitteet työläisten holtittomasta seksuaalisuudesta ilmenivät sisällissodan aikaisessa valkoisten sotapropagandassa. Tuolloin punakaartia tukevia työläisnaisia rinnastettiin katunaisiin ja rintamalla sairaanhoitajina, huoltojoukoissa ja sotilaina toimineiden naisten moraali kyseenalaistettiin. Heidät stereotypioitiin ahtaisiin kategorioihin, joita kaikkia yhdisti siveettömyys ja moraalittomuus.⁴

Jo varhaisessa työväenliikkeessä keskusteltiin sukupuolielämästä, kuten käy ilmi tämän vuosikirjan Mikko Kempaisen artikkelista. Seksistä tehtiin luokkakysymys, kun 1900-luvun alun työläisnaisliikkeen edustajat kysyivät ja keskustelivat siitä, jos ja miten *työläis*nainen voi nauttia seksistä. Samalla, kun kyseenalaistettiin sukupuolielämän olevan vain miesten etuoikeus, tuotiin myös esille, mitkä yhteiskunnalliset paineet ja odotukset rajoittivat työläisnaisten oikeutta tasa-arvoiseen seksielämään.⁵ Kysymys on monella tavalla edelleen ajankohtainen, kun tänä päivänä puhutaan mahdollisuudesta tasa-arvoiseen seksielämään.

Vuonna 2017 *Metoo*-keskustelu sai naisia ympäri maailman kertomaan kokemuksistaan seksuaalisesta ahdistelusta ja väkivallasta. *Metoo* lähti kuitenkin alun perin liikkeelle afroamerikkalaisten naisten järjestäytymisestä sitä seksuaalista väkivaltaa vastaan, joka liittyi vahvasti heihin kohdistuneeseen luokka-, sukupuoli- ja rotusyrjintään. Vastaavasti naisiin kohdistunut seksuaalinen ahdistelu ja väkivalta ovat olleet läsnä myös suomalaisessa työväenhistoriassa. Maria Lähteenmäen mukaan työpaikoilla tapahtuva seksuaalinen ahdistelu oli todellinen, ei vain moraalinen ongelma. Tuula Vuolle-Selki on tutkinut työtaistelua Voikkaan paperitehtaalla 1904, jolloin paikallinen työväki lakkoili esimiehen työläisnaisiin kohdistaman seksuaalisen ahdistelun vuoksi. Vaikka kyse oli muustakin kuin työläisnaisten oikeudesta omaan kehoonsa, osoittaa tapaus, miten yhteiskunnan käsitykset ja normit siveellisyydestä nousivat politiikan keskiöön ja järjestyttivät silloisen sääty-yhteiskunnan peruspilareita.⁶ Voikkaan lakosta voimme toki vetää yhtymäkohtia nykypäivän keskusteluun. Seksuaalinen ahdistelu oli silloin, kuten nytkin, poliittisesti tulenarka asia, ja sen esiintuominen julkisuuteen haastoi ja

haastaa yhteiskunnan patriarkaalisia käsityksiä ja käytäntöjä niin työpaikoilla, kodeissa kuin vapaa-ajallakin.

Seksin normit ja aatteet

Kirjan alaotsikossa esiintyy käsitepari normit ja aatteet. Kuten edellä jo kävi ilmi, työväen seksi ja seksuaalisuus on toisinaan koettu yhteiskunnalle vaaralliseksi tai ongelmalliseksi ja melko usein on keskusteltu tarpeesta valvoa ja säätää työväen seksuaalisuutta. Kaiken taustalla on siis ollut eri aikakausina vallinneet yhteiskunnalliset normit, aatteet ja asenteet liittyen reproduktioon, sukupuolielämään ja seksiin. Viime vuosikymmeninä on yhteiskunnan ja ihmisten asenteissa kuitenkin tapahtunut hyvin suuri muutos liittyen seksiin ja seksuaalisuuden monimuotoisuuteen. Esimerkiksi esiaviollisen seksin harrastaminen, jota ennen pidettiin haurellisena syntinä ja jopa rikoksena, on nykyään lähestulkoon normi.

Viimeisen viidenkymmenen vuoden aikaisessa muutoksessa huomaa sen, että seksistä kyllä puhutaan yhteiskunnassa paljon avoimemmin kuin milloinkaan ennen, mutta samalla seksistä on tullut yhä enemmän yksilön oma asia, johon yhteiskunnan ei tulisi paljonkaan puuttua. Kuitenkin joissakin asioissa kulkee edelleen raja laillisen ja siten hyväksyttävän ja laittoman ja hyljeksityn seksin välillä. Nykyinen ”vapaamielinen” suhtautuminen seksiin kätkee kuitenkin myös uusia ongelmia, jotka luovat epätasa-arvoisuutta ja ihmisten pahoinvointia. On syytä pohtia, miten esimerkiksi perinteisiksi koettuja miehen ja naisen sukupuolirooleja tai heteronormatiivista suhtautumista seksiin ja parisuhteisiin korostetaan ns. vapautuneessa yhteiskuntailmapiiressä. Siksi on tärkeää nähdä seksi ja seksuaalisuus myös yhteiskunnallisena kysymyksenä eikä vain yksilön yksityisasiana.

Työväenluokkaan on usein yhdistetty reproduktion ongelma ja siihen liittyvä kontrollipoliittika. Varhaisen hyvinvointivaltion väestöpolitiikkaan kuuluneet sterilisaatio ja kastreatio suunnattiin yksilöihin, joiden laskettiin kuuluvan alaluokkaan, sosiaa-

lisiin marginaaliryhmiin tai joiden kehon, mielen tai seksuaalisuuden nähtiin poikkeavan normista. Näistä syistä heiltä evähtiin reproduktio-mahdollisuudet kansakunnan tulevaisuuden turvaamisen nimissä. Samaan aikaan haluttiin rajoittaa ja säätää etenkin alempien yhteiskuntaluokkien syntyvyyttä ja eri tavoin kontrolloida ja tukea lasten kasvatusta ja kehitystä terveiksi kansalaisiksi.⁷

Eräs seikka, mikä toi salatut ja kielletyt suhteet yhteisön tietoisuuteen, olivat avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset. 1900-luvun alussa aviottoman lapsen synnyttämiseen liittyi paljon häpeää, varsinkin jos nainen jäi yksin avioliittolupauksista huolimatta. Vallitseva yhteiskuntarakenne perustui perheihanteeseen, jonka puitteissa lapsista kasvatettiin vastuuntuntoisia kunnan kansalaisia. Yksin lapsestaan huolehtiva äiti jäi tämän ihanteen ulkopuolelle ja hänen asemansa saattoi käydä hyvin raskaaksi paitsi taloudellisesti myös henkisesti.⁸ Vaikka aviottoman lapsen synnyttäminen oli moraalisesti tuomittavaa, ei äitejä silti aina jätetty yhteisön ulkopuolelle, sillä suhtautuminen yksinäisiin äiteihin ja lapsiin oli vaihtelevaa. Pasi Saarimäki on väitöskirjassaan osoittanut, miten paikallisyhteisö oli se auktoriteetti, joka pystyi asettamaan oman alueensa seksuaalisen käyttäytymisen normit ja sosiaalisella kontrollilla tarkkailemaan ja ohjailemaan jäsentensä elämää.⁹

Kun nuoret naiset lähtivät maaseudulta omista yhteisöistään kaupunkeihin työnhakuun, irtautuivat he myös lähiyhteisönsä kontorollista. Yksi kohde, mikä 1900-luvun alussa veti puoleensa suuria määriä nuoria naisia oli Helsinki. Kaupungissa oli hedelmällisessä iässä olevia naimattomia naisia enemmän kuin naimakelpoisia miehiä, mikä yhdistettynä yksinäisyyteen sai Katriina Kokon mukaan osan naisista ryhtymään avioliiton ulkopuolisiin seksisuhteisiin. Vuosisadan kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä Helsingissä avioton syntyvyys olikin liki 2,5-kertainen koko maan tilastoihin verrattuna. Suuressa kaupungissa henkinen paine selviytyä ei-toivotun raskauden kanssa oli luultavasti pienempi kuin ahtaassa kyläyhteisössä: avioton äiti saattoi nauttia

sellaista anonyymia suvaitsevaisuutta, josta hän pienellä maaseutupaikkakunnalla ei olisi päässyt osalliseksi.¹⁰

Tutkimuksen mukaan teollistumisen yhteydessä kasvoi huoli nuorten tehtaantyttöjen seksuaalimoraalista, kun nämä päätyivät samoihin tehdassaleihin miesten kanssa, toisinaan myös yövuoroihin. Heidän pelättiin naiviudessaan olevan helposti hyväksikäytettäviä. Pirjo Markkola arvioi, että naisten siirtyminen töihin tehtaisiin ei kuitenkaan johtanut moraaliseen rappioon. Esimerkiksi Hämeessä maaseudulla piikojen aviottomat lapset olivat nimittäin huomattavasti yleisempiä kuin työläisnaisten “yksinäiset” lapset Tampereella. Siihen nähden nuoret työläistyöt osasivat siis huolehtia itsestään kaupungissa. 1900-luvun alussa porvaristossa oli kuitenkin vallalla käsitys, jonka mukaan työväenluokan naiset olivat siveettömiä jo syntytään. Käsitys työläisnaisten seksuaalimoraalista ei siis ollut kovin korkealla. 1900-luvun alussa lapsia syntyi edelleen avioliittojen ulkopuolella, mutta aviottomien äitien määrä väheni. Tavallista oli, että lapsen saanut pariskunta meni naimisiin vasta lapsen synnyttyä. Osa työväestöstä ei pitänyt kirkollisilla toimituksilla kiirettä perhettä perustaessaan.¹¹

Työväen keskuudessa alkoi ilmetä harvakseltaan myös niin kutsuttuja *omantunnonliittoja*. Tällöin mies ja nainen ilmoittivat sanomalehdessä olevansa vastedes pariskunta ja nainen ryhtyi käyttämään puolison sukunimeä. Kirkon silmissä näissä suhteissa syntyneet lapset olivat lehtolapsia, vaikka isyyden tunnistaminen ei tuottanutkaan ongelmia. Yhteiskunnan asettamat normit ja painostus olivat kuitenkin niin kovia, että yleensä “susi-parina” elänyt pariskunta päätyi kuitenkin lopulta kirkolliseen vihkimiseen.¹²

Työmiehen ruumiillista voimaa on usein ylistetty ja ihannoitu varhaisessa sosialistisessa työväenliikkeessä, samalla kun työmiehen keho ja seksuaalisuus ovat olleet myös kontrollin kohteena. Aikalaiset pitivät työläismiehiä aktiivisempina seksinharastajina kuin työläisnaisia, jotka taas nähtiin lähes passiivisina lasten synnyttäjinä ilman seksuaalisia haluja. Työväenluokkasiin miehiin kohdistui epäily eräänlaisesta kuvitteellisesta primitii-

Avioliittoja

Koska aiotulle avioliitollemme

emme vielä voi saada täydellistä vahvistusta, jonka heti tilanteen muututtua tulemme hankkimaan, niin olemme alkaneet yhdessä viettää yhdyselämää miehenä ja vaimona.

Hilda Hartikainen. Daniel Kuusalo.

Nimeni on tästä lähin

Hilda Kuusalo.

Avioliittoilmoitus 12.4.1918 Työmies-lehdessä.

visestä yliseksuaalisuudesta, eli liian vahvasta seksivietistä, joka haluttiin kesyttää. Seksuaalivalistus ja siveellisyyteen ohjaaminen kuuluivat sekä keskiluokkaisen porvariston että työväenliikkeen mielestä keskeisesti työväen kasvattamiseen kunnan kansalaisiksi. Työväenliikkeen kunnollisuus-ihanteessa piili myös tavoite iskostaa työläismiehiin ruumiillista itsekuria ja päättäväisyyttä.¹³ Samalla työväenliikkeessä esitettiin myös käsityksiä moraalista ylemmyydestä, joka ilmeni myös näkemyksenä luokkien erilaisesta seksuaalisuudesta. Kun kapitalistisia herroja kuvattiin työväenluokan naisten hyväksikäyttäjinä ja etenkin työläisnaisia kapitalistisen seksuaalisen väkivallan uhreina, työläismiestä pidettiin ruumiillisesti vahvana ja moraalisesti puhtaana, mutta häntä uhkasi myös joutuminen ruumiillisten houkutusten uhriksi, eli naisten ja viinan vietäviksi.¹⁴

Seksi työnä?

Seksityötä ja prostituutiota ovat Suomessa tutkineet mm. Kirsi Vainio-Korhonen, Antti Häkkinen ja Anna Kontula. Vainio-Korhonen on teoksessaan *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa — Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa* perehtynyt 1800-luvun turkulaisiin prostituoituihin. Hän on osoittanut, miten nämä tarkastusnaiset olivat oman aikansa syrjäytyneitä ja monet heistä elivät järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolella. Häkkinen puolestaan käsitteli väitöskirjassaan *Rahasta - vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867–1939* bordelli- ja katuprostituutiota pääkaupungissa. Lähimmäs nykypäivää näistä tutkijoista tulee Anna Kontula, joka väitöskirjassaan *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa* tutki, miten seksityöntekijät itse kokivat toimintansa syyt. Nämä kaikki tutkimukset osoittavat, miten yhteiskunta on pyrkinyt kontrolloimaan seksiä myyviä naisia. Samoin tutkimuksista käy ilmi, miten prostituoidut on luokiteltu yhteiskunnan alhaisimpiin ryhmiin eräänlaisiksi epähenkilöiksi, joita ei haluta nähdä.¹⁵

Seksiä työnä on siis tutkittu varsin laajasti, mutta siinä riittää edelleen paljon uusia näkökulmia tutkittavaksi. Sekä tutkijoiden että yleisön näkökannat poikkeavat siinä, tulisiko seksin myyntiä pitää työntekona siinä missä muitakin palveluammatteja vai onko kyse sosiaalisesta ongelmasta, jolloin seksiä tarjoava prostituoitu tulisi nähdä heikkojen olosuhteiden uhrina. Kuitenkin ollaan usein samaa mieltä siitä, että seksin myynti on eräs tapa ansaita elantoa, ja että tähän ilmiöön liittyy monia riskejä, jotka kohdistuvat etenkin seksinmyyjään.

Marxilainen työväenliike on perinteisesti nähnyt prostituution etenkin naisiin kohdistuvana sortona kapitalistisessa talousjärjestelmässä: naisen kehoa käytetään seksin myyntituotteena vapailla markkinoilla. August Bebelin mukaan prostituutio porvarillisessa yhteiskunnassa oli armeijan, kirkon ja kapitalistiluokan ohella yksi sen keskeisistä sosiaalisista instituutioista. Friedrich Engels taas kuvasi miten isät ”myivät” tyttäriään aviopuolisiksi turvatakseen perheensä ja sukunsa taloudellisen aseman yhteis-

kunnassa. Marxilaiset feministit ovat pitäneet porvarillista ja patriarkaalista avioliittoinstituutiota eräänlaisena prostituution muotona: kodin sisäisessä työnjaossa vaimon tehtävään kuuluu kotityön ohella lasten synnyttäminen ja kasvattaminen sekä seksuaalisen tyydytyksen tarjoaminen aviomiehelleen.¹⁶ Sosialistinen työväenliike korosti, miten kapitalistinen järjestelmä pakotti myös nuoria työläismiehiä prostituutioon. 1930-luvun pulavuosina *Suomen Sosialidemokraatti* kertoi sensaatiomaisesti eräästä “aiemmin huomiota vaille jääneestä paheesta”, joka liittyi työväenluokkaisen nuorukaisen väitettyyn seksin myyntiin, ja jossa ostaja oli varakas “homoseksuelli”. Kuten tapauksesta kirjoittanut historioitsija Sandra Hagman toteaa, työväenliike tahtoi näin suojata työväenluokkaisia nuoria miehiä samalla, kun se jyrkästi arvosteli kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän moraalista rappiota, jossa työkykyiset miehetkin ajautuivat prostituutioon.¹⁷

Tässä vuosikirjassa katse suuntautuu niiden naisten kokemuksiin, jotka joko harjoittivat seksin myyntiä tai joita syytettiin seksin mynnistä ja haureudesta. Päällimmäinen syy seksin myyntiin on usein ollut oman, perheen ja läheisten elannon turvaaminen. Monien kokemuksista käy ilmi stigman tunne ja ympäröivän yhteiskunnan hyljeksivä suhtautuminen seksinmyyjiä – mutta myös seksiä ostavia asiakkaita – kohtaan. Tämä taas kielii yhteiskunnan vakiintuneista ja muuttuvista normeista ja aatteista koskien seksiä ja seksuaalisuutta. Feministisestä näkökulmasta tarkasteltuna seksin myynti on kuitenkin ehkä parhaimpia indikaattoreita siitä, että elämme edelleen hyvin epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa.

Seksityöhön ja -työläisiin on 1800-luvulta asti suhtauduttu jonkinasteisena ongelmana, jota pitää kontrolloida. Prostituutiopoliittikkaa ja sen säätämistä on Suomessa leimannut tiukan moraalinen lähestymistapa. Seksin myynnin ja ostamisen kriminalisoinnista on keskusteltu myös Suomen eduskunnassa 2000-luvulla. Tässä keskustelussa ovat yhtenä asiantuntijaosapuolena olleet myös seksityöntekijöiden järjestöt Pro-tukipiste ja Seksialan liitto SALLI. Tällä vuosituhannella käsitykset seksityöstä ovat muuttu-

neet liberaalimmiksi ja seksityöjärjestöjen kannat lainsäädännön uudistuksiin ovat saaneet myös enemmän vastakaikua.¹⁸

Seksi työväenhistorian ja –tutkimuksen kohteena

Tämä kirja koostuu kymmenestä tutkimusartikkelista, joissa käsitellään edellä esiteltyjä teemoja. Niiden ajallinen fokus ulottuu aina 1800-luvun lopulta 2000-luvulle asti.

Johanna Annolan tutkimuksessa tarkastellaan seitsemän naisvängin kirjeitä vapaakirkollisen turvakodin johtajattarelle 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Annola tutkii, miten naiset kertoivat menneestä elämästään, ja miten kaksi laitosta, vankila läsnä olevana ja muisteltu turvakoti menneisyydessä, vaikuttivat naisten kirjeperformanssiin. Lisäksi hän analysoi, miten naiset rakensivat kirjeissään tulevaisuuttaan. Millaisia narratiiveja naiset käyttivät näissä tilanteissa? Annola lukee vankien kirjeitä erilaisten valtarakenteiden ohjaamina esityksinä. Tämä artikkeli avaa uuden näkökulman marginalisoituneiden työläisnaisten toimijuuteen.

Suomalaisen työväenliikkeen historiakuvassa on tuotu esiin, että liikkeessä toimineiden naisten enemmistö oli varsin maltillinen seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tämä historian-tutkimuksen tuottama kuva pitää epäilemättä paikkansa. *Mikko Kempainen* nostaa artikkelissaan kuitenkin esille sen, että oli myös naisia, jotka eivät menneet tämän valtaviirran mukana. Suomalalaisten naissosialistien joukossa oli nimittäin yksilöitä, jotka vaativat naisen seksuaalisten halujen tunnustamista ja ”vapaata rakkautta”. Heistä näkyvimpiä olivat kirjailijat Elvira Willman (1875–1925) ja Hilda Tihlä (1870–1944). Artikkelissaan Kempainen tarkastelee Willmanin ja Tihlän kautta sitä, millä tavoin ja minkälaisin argumentein ”vapaata rakkautta” julistavat naissosialistit perustelivat vaatimuksiaan naisen seksuaalisuuden vapauttamiseksi.

Riikka Suomisen artikkeli käsittelee reproduktion murrosta naisten lisääntymiseen liittyvien toiveiden ja pyrkimysten kautta

1900-luvun alun Suomessa. Reproduktion murros viittaa 1900-luvun alkupuoliskolla tapahtuneeseen väestölliseen muuntumiseen, jolloin lasten saamiseen liittyvä ajattelu ja toimintamallit muuttuivat ja kokonaishedelmällisyys pieneni pysyvästi. Suominen tuo tutkimuksessaan esille, millaisia lastensaantiin liittyviä toiveita ja -pyrkimyksiä naisilla oli 1900-luvun alun Suomessa. Hän lähestyy kysymystä kolmesta näkökulmasta: millaisia pyrkimyksiä naisilla oli saada lapsia, säännöstellä syntyvyyttä ja keskeyttää raskaus?

Anna-Kaisa Ylikotila kertoo omassa artikkelissaan, miten Jyväskylän seminaarissa yli sata miesoppilasta nostivat vuonna 1925 kanteen seminaariopettaja Heikki Haatajaa vastaan. Kan-teessa Haatajaa syytettiin opettajalle sopimattomasta toiminnasta ja jopa sukupuolisen ahdistelun kaltaisesta siveettömyydestä. Tapausta tarkastellaan yhdessä kahden muun konfliktin kanssa, jotka sattuivat Uudenkaarlepyyn ja Sortavalan seminaareissa 1930-luvun aikana. Ylikotila on tutkinut, miten konfliktit pyrittiin seminaareissa käsittelemään. Hän pohtii myös, miten tilanteisiin heijastuivat seminaarioppilaiden ja opettajien keskenään erilaiset käsitykset miehelle sopivasta toiminnasta sekä sen suhteesta luokkaan, siveyteen ja moraaliin.

Tiina Lintunen ja *Kimmo Rentola* tarkastelevat artikkelissaan yhteiskunnan naiselle asettamia odotuksia sekä poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksia 1900-luvun alun ja puolivälin Suomessa erään poikkeuksellisen naisen kautta. Tarkastelun keskiössä on karkkilalainen Lydia Virtanen (1901–76). Hän oli jo 1920-luvulla johtamassa ensin vasemmistonuorten julkista ja sitten kommunistien salaista toimintaa Högforsissa. Sodan jälkeen kommunistien aseman laillistuessa hänen asemansa paikkakunnan poliittisessa elämässä vankistui. Vaati-mattomista oloista lähtöisin olevasta ompelijasta tuli kauppa-lan henkinen johtaja, jota alettiin kutsua Karkkilan profeetaksi tai maskuliinisesti Karkkilan keisariksi. Lydia Virtanen rikkoi monenlaisia rajoja, myös yksityiselämänsä puolella. Hänen rak-kautensa naiseen oli tarkasti varjeltu salaisuus. Artikkelissa poh-ditaan, miten oli mahdollista, että kahdesti valtiopetoksellisesta

toiminnasta tuomittu naimaton työläisnainen saavutti korkean statuksen erittäin miesvaltaisessa yhteisössä ja nautti arvonantoa yli sukupuolten ja puoluekentän rajojen.

Sukupuolen, seksuaalisuuden ja luokan historia on usein ollut yhteenkietoutunut nationalismin kanssa. Etnonationalismin ja seksualisoivan rasmin esiintyminen suomalaisessa työväenhistoriassa on aiheena *Matias Kaihovirran* artikkelissa. Hän tutkii ruotsinkielisen ruukintyöläisen ja ay-toimitsijan Alfons Flemmichin päiväkirjojen valossa sukupuolittuneita ja seksualisoivia käsityksiä suomenkielisistä työntekijöistä, jotka muuttivat kaksikielisellegle Åminneforsin tehdaspaikkakunnalle toisen maailmansodan jälkeisenä ajanjaksona. Päiväkirjassa suomalaisia muuttajia kohtaan esiintyy muukalaisvihamielisiä näkemyksiä, jotka perustuivat ruotsinkielisen työväestön omaksumaan suomenruotsalaiseen etnonationalismiin. Artikkellegle avaa myös tältä osin historiallisen näkökulman etnonationalismin ja sukupuolen yhteyksiin, mikä on läsnä myös nykypäivän suomalaisessa työelämässä.

Antti Häkkinen lähestyy artikkelissaan prostituutiota Suomessa kolmesta näkökulmasta. Ensimmäiseksi hän luo kuvan prostituoiduista henkilöinä ja ihmisinä kertoen heidän taustansa, integroitumisensa, elämänsä prostituoituina ja prostituution jälkeen. Toiseksi hän käsittelee prostituutiota epävirallisena taloutena ja eräänlaisena alakulttuurina. Näin hän esittelee sen prostituution toimintalogiikan, jota määrittävät ulkopuoliset kontrollit ja paineet, joustavat sosiaaliset verkostot ja raha. Tämä tarkastelu sijoittuu suurelta osin historialliseen Helsinkiin. Kolmanneksi Häkkinen hahmottaa vielä sitä diskurssia, joka suomalaisessa lehdistössä on prostituutiosta esiintynyt. Framing theory -metodin avulla hän tavoittelee sen logiikkaa ja diskurssissa eri aikoina esiintyneitä trendejä.

Kun ohjesääntöisen prostituution järjestelmä lakkautettiin Suomessa vuonna 1907, prostituutiosta epäiltyjä naisia kontrolloitiin muun muassa irtolaisasetuksen avulla siveyspoliisin toimesta. *Jenni Simola* tutkii artikkelissaan kuuden vuosina 1908–1915 irtolaisuudesta tuomitun helsinkiläisnaisen tapausten kautta haurellisen naisen kategorisointia ja sen vastapuhetta.

Hän tarkastelee sitä, miten yksittäisiä naisia määritettiin irtolaiskontrollin käytännössä haureellisiksi. Simola tutkii, miten naiset kategorisoitiin siveyspoliisissa haureellisiksi irtolaisiksi. Tämän lisäksi hän analysoi, miten naiset valituskirjelmissään itse kuvaivat itseään ja puolustautuivat haureellisuussyytöksiä vastaan. Lopuksi hän pohtii myös sitä prostituoidun leimaa, jolla hallittiin kaikkia naisia.

Jaana Ahtiainen käsittelee artikkelissaan työlle annettuja merkityksiä ja seksuaalisuuden normeja opiskelijoiden tekemässä seksityössä. Hän arvioi seksityötä koskevia kokemuksia suhteessa muiden alojen töihin sekä siviilielämään ja pohtii, miten normit ja asenteet ilmenevät yhteisön asenteissa ja kulttuurisissa merkityksissä seksityötä tekevien opiskelijoiden näkökulmasta.

Lopuksi *Riikka Taavetti* käsittelee artikkelissaan seksiä ja seksuaalisuutta koskevien kyselytutkimusten tuottamia määritelmiä suomalaisuudelle ja seksille vuosina 1971, 1992 ja 1999. Hän liittää tutkimukset yhtäältä osaksi seksitutkimuksen kehitystä ja toisaalta analysoi niitä suhteessa muuttuviin yhteiskunnallisiin käsityksiin siitä, mitä on seksi ja keitä ovat suomalaiset. Taavetti analysoi laajasti tutkimusten asetelmia, kyselylomakkeita, tutkimusjulkaisuja sekä tutkimusten aineistoja. Hän tarkastelee myös, miten tutkimuksissa on huomioitu yhteiskuntaluokka. Lisäksi hän arvioi, miten tutkimukset ovat rakentaneet suomalaisuutta perusjoukon rajausten, ulkomaalaisia koskevien kysymysten ja kansainvälisten vertailujen avulla.

Viitteet

- 1 Kelliher 2014, 241–258.
- 2 Merikallio 2020, 86.
- 3 Brink Pinto piti vuonna 2020 Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran organisoimassa “Työväki ja seksi”-kesäseminaarissa keynote-esityksen, jossa hän nosti esille muun muassa työväen- ja queerhistorian yhteneväisyyksiä.
- 4 Lintunen 2015, 42–55.
- 5 Aiheesta lisää ks. Katainen 1998 ja Katainen 2002.
- 6 Lähteenmäki 1995, 124; Vuolle-Selki 2019; Suomen ensimmäinen #metootapaus vuodelta 1904 – “Voikkaan pillulakosta” kohisi koko Suomi.
- 7 Mattila 2003, 114–118. Katso myös Riikka Suomisen artikkeli tässä teoksessa.
- 8 Hägg 2017, 8; Lintunen 2015, 187; Lähteenmäki 1995, 124.
- 9 Saarimäki 2010, 205.
- 10 Kokko 1996, 94–95.
- 11 Markkola 1994, 60–62; Lähteenmäki 1995, 124. Ks. myös Haapala 1986, 174–175.
- 12 Lintunen 2015, 187; Markkola 1994, 67.
- 13 Johansson 2006, 128–130; Brink Pinto 2008, 86–87, 109–111; Kaihovirta 2015, 131–136.
- 14 Katainen 2003, 160–161, 164–165.
- 15 Häkkinen 1995, 158; Kontula 2008; Vainio-Korhonen 2018.
- 16 Bebel 1879; Engels 1884; Hartmann 2004, 34–35.
- 17 Hagman 2016, 101–103.
- 18 Arvola 2021, 90–93.

Lähteet ja kirjallisuus

Digitaaliset lähteet

Suomen ensimmäinen #metoo-tapaus vuodelta 1904 – “Voikkaan pillulakosta” kohisi koko Suomi, <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/01/06/suomen-ensimmainen-metoo-tapaus-vuodelta-1904-voikkaan-pillulakosta-kohisi-koko>.

Kirjallisuus

Arvola, Elisa (2021): *Uhrien suojelua vai moraalipolitiikkaa – Kansalaisjärjestöjen vaikutusvalta Suomen prostituutiolainsäädäntöön 1997–2015*. Poliittisen historian julkaisematon pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos.

Bebel, August (1879): *Woman and Socialism*. <https://www.marxists.org/archive/bebel/1879/woman-socialism/ch12.htm>.

Brink Pinto, Andrés (2008): *Med Lenin på byrån: normer kring klass, genus och sexualitet i den svenska kommunistiska rörelsen 1921–1939*. Pluribus, Lund.

Engels, Friedrich (1884): *The Origin of Family, Private Property and the State*. <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1884/origin-family/ch02d.htm>.

Haapala, Pertti (1986): *Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

Hagman, Sandra (2016): *Seitsemän kummaa veljestä. Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta*. Gaudeamus, Helsinki.

Hartmann, Heidi (2004): *Det olyckliga äktenskapet mellan marxism och feminism: för en mer utvecklingsbar förening*. Teoksessa Christina Carlsson Wetterberg & Anna Jansdotter (toim.), *Genushistoria: en historiografisk exposé*. Studentlitteratur, Lund, 17–58.

Hägg, Niina (2017): *Mainettaan parempia – Aviottomana syntyneet lapset ja heidän äitinsä Kymintehaan tehdasyhdyskunnassa 1904–1915*. Suomen ja Pohjoismaiden historian julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.

Häkkinen, Antti (1995): *Rahasta - vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1968–1939*. Otava, Helsinki.

Johansson, Ella (2006): *Arbetare*. Teoksessa Jorgen Lorentzen & Claes Ekenstam (toim.), *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840–1940*. Gidlunds förlag, Hedemora, 112–132.

- Kaihovirta, Matias (2015): *Oroliga inför framtiden. En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs c:a 1900–1920*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <http://www.thpts.fi/julkaisut/muut-julkaisut/matias-kaihovirta-oroliga-infor-framtiden/>.
- Katainen, Elina (1998): Kommunistit ja 1920-luvun uusi nainen : Betty Peltosen tarina. Teoksessa Teoksessa Tauno Saarela, Joni Krekola, Raimo Parikka ja Anu Suoranta (toim), *Aave vai haave*. Väki Voimakas 11. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 101–150.
- Katainen, Elina (2002): Rakkauden malja vai vesilasi? Aleksandra Kollontain uuden moraalin tulkintoja Suomessa. Teoksessa Elina Katainen ja Pirkko Kotila (toim), *Työväki ja tunteet*. Väki Voimakas 15. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 111–144.
- Katainen, Elina (2003): “Mut urokunto ei voittoa suonut, sorruitte kesken”: kommunistinen maskuliinisuus 1920-luvun Suomessa. Teoksessa Klaus Lindgren (toim.), *Ajankohta: poliittisen historian vuosikirja*. Helsingin yliopisto, 140–168.
- Katainen Elina (2013): *Vapaus, tasa-arvo ja toverillinen rakkaus. Perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <http://www.thpts.fi/julkaisut/muut-julkaisut/elina-katainen-vapaus-tasa-arvo-toverillinen-rakkaus/>.
- Kelliher, Diarmaid (2014): Solidarity and Sexuality: Lesbians and Gays Support the Miners 1984–5. *History Workshop Journal*, Vol. 77 (1), 240–262. <https://doi.org/10.1093/hwj/dbt012>.
- Kokko, Katriina (1996): Yksin lapsen kanssa. Aviottomia äitejä 1900-luvun alun Helsingissä. Teoksessa Marjatta Rahikainen (toim.), *Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 93–115.
- Kontula, Anna (2008): *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Like, Helsinki.
- Lintunen, Tiina (2015): *Punaisten naisten tiet. Valtiorikosoikeuteen vuonna 1918 joutuneiden Porin seudun naisten toiminta sota-aikana, tuomiot ja myöhemmät elämänvaiheet*. Turun yliopisto, Turku.
- Lähteenmäki, Maria (1995): *Mahdollisuuksien aika. Työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–1930-luvun Suomessa*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Markkola, Pirjo (1994): *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1970-luvulta 1910-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Mattila, Markku (2003): Rotuhygieniä ja kansalaisuus. Teoksessa Ilpo Helén & Mikko Jauho (toim.), *Kansalaisuus ja kansanterveys*. Gaudeamus, Helsinki, 110–127.

- Merikallio, Katri (2020): *Tarja Halonen – Erään aktivistin tarina*. Into, Helsinki.
- Saarimäki, Pasi (2010): *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23241/9789513938307.pdf?sequence=1>.
- Vainio-Korhonen, Kirsi (2018): *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa — Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vuolle-Selki, Tuula (2019): Voikkaan lakko 1904 ja sen vaikutus työläisnaisten siveellisyyssykymykseen Suomessa. *Hybris* (2) Teemenumero Valvonta ja Kontrolli. <https://hybrislehti.net/voikkaan-lakko-1904-ja-sen-vaikutus-tyolisnaisten-siveellisyyssykymykseen-suomessa>.